

SAMENVATTINGEN — RESUMES SUMMARIES

Martin CONWAY, *Het rexisme van 1940 tot 1944 : Degrelle en de anderen.*

De bedoeling van dit artikel is een korte beschrijving te geven van de belangrijkste ontwikkelingen binnen de rexistische beweging van 1940 tot 1944. Het imago van Rex werd bepaald door zijn jonge en charismatische leider, Léon Degrelle. De auteur is er echter van overtuigd dat men de geschiedenis van de rexistische beweging afzonderlijk van die van de *Chef de Rex* moet beschouwen. Inderdaad, terwijl Degrelle gedurende het grootste deel van de Duitse bezetting vooral werkte aan zijn eigen politieke initiatieven, ging de leiding van de beweging over in handen van minder belangrijke personages.

Toen na de gebeurtenissen van mei 1940 de partij gereorganiseerd werd, hoopte Rex een leidende rol te kunnen spelen bij de oprichting van een Nieuwe Orde in bezet België. Het bracht extremistische standpunten naar buiten, veroordeelde de Engelse oorlogsdoeleinden en riep op tot de totale omverwerping van de bestaande politieke structuur in België. Degrelle verzamelde rond zich een groep van nieuwe raadgevers van wie de meest belangrijke Rouleau, Simoens en Francq waren. Zij waren het die de leiding van de gereorganiseerde rexistische beweging op zich zouden nemen. Aangemoedigd door deze nieuwe raadgevers, verklaarde Degrelle in januari 1941 dat Rex bereid was met de bezetter te kollaboreren. Deze verklaring alarmeerde vele rexistisch militanten, die door het overgrote deel van de bevolking als opportunistische verraders werden bestempeld. Begin 1941 werd de rexistische activiteit ook erg gehinderd door een interne breuk, daar een aantal geschillen tussen Degrelles raadgevers onderling het ontslag van voormalige leiders en ook van tal van militanten veroorzaakte. Uit deze interne strijd kwam Rouleau, *Lieutenant du Chef de Rex*, als overwinnaar naar voor en werd vanaf februari 1941 administratief hoofd van de rexistische beweging. Hij probeerde de beweging naar een volledige kollaboratie te doen evolueren, maar noch deze politiek, noch een gedeeltelijk akkoord met de Vlaamse nationalistische beweging (VNV) kon Rex het verhoopte succes brengen. Om alsnog de aandacht van de Duitsers op hen te vestigen, lieten Degrelle, Rouleau en vele andere belangrijke Rexisten zich werven voor de *Légion Wallonie*, die in augustus 1941 naar het Oostfront vertrok.

Gedurende hun afwezigheid werd de leiding van Rex waargenomen door twee jonge journalisten, Victor Matthys en José Streel, resp. *Chef de Rex ad interim* en *Chef du Service Politique*. Deze nieuwe leiders verstevigden de organisatorische structuur van de beweging en zorgden er eveneens voor dat Rexisten in de nationale en lokale bestuursorganen sleutelposities innamen. Ze poogden bovendien Rex een meer gematigd en nationalistisch imago te geven. Vooral Streel was ermee begaan Rex afstand te doen nemen van de extremisten in de kollaboratie. In kranteartikels betoogde hij dat de kollaboratie een weliswaar noodzakelijke, maar niettemin gevaarlijke politiek was, die met de nodige gereserveerdheid en voorzichtigheid moest aangepakt worden. In de herfst van 1942 ging Streel van start met een ambitieus politiek projekt om van Rex de verzamelaars te maken van alle « Belgicisten » in de kollaboratie. Hij richtte een *Conseil Politique de Rex* op — waarvan ook vele niet-Rexisten deel uitmaakten — als een embryo voor een nieuwe kollaboratiebeweging met bredere politieke doelstellingen.

Aan dit beleid kwam echter een einde toen Degrelle in december 1942 van het Oostfront terugkeerde met de obsessie een alliantie te vormen met de SS van Himmler. In die optiek hield hij in januari 1943 te Brussel een opmerkelijke toespraak, waarin hij de Germaanse afkomst van het Waalse ras afkondigde en vastbesloten alle vormen van beperkte kollaboratie verwierp. Deze plotselinge koerswijziging zette Streel en een aantal andere Rex-veteranen ertoe aan de beweging te verlaten.

In 1943 en 1944 toonde Degrelle weinig belangstelling voor de beweging. Hij was al te zeer verwickeld in zijn eigen intriges en in de militaire operaties van de *Légion Wallonie*. Matthys bleef voorlopig aan het hoofd van de beweging en deze omringde zich met een nieuwe generatie leiders, van wie de belangrijkste Louis Collard was. Vanaf januari 1943 moest Rex de weg van de totale kollaboratie wel inslaan en meer dan eens waren zijn militanten het slachtoffer van aanslagen van het verzet. Het gevolg hiervan was dat de beweging steeds meer een militair karakter aannam. Onder leiding van Charles Lambinon werd een rexistische politiemacht opgericht (de DSI), die nauw met de Duitse politiediensten samenwerkte.

In 1944 werd Rex nog meer gecentraliseerd door diverse hervormingen die de persoonlijke macht van Collard versterkten. Toch werd het door Collard en zijn medewerkers verworven gezag aangevochten door oud-leden van de *Légion Wallonie*; zij kritizeerden wat zij als aarzelingen en zwakheden van het « burgerlijk » leiderschap van Rex beschouwden. Onder leiding van een advocaat uit Charleroi, Joseph Pévenasse, vonden deze militairen dat Rex vervangen moest worden door een militaire organisatie, naar het voorbeeld van de *Milice* van Darnand en van de SS. Deze voorstellen werden echter met succes bestreden door Collard en Matthys, die erin slaagden Pévenasse in de rexistische hiërarchie te degraderen.

De meest dringende taak van de rexistische leiding bleef de aanpak van het steeds toenemende geweld tegen Rex-militanten. Er werden lijfwachten gerekruteerd om de nationale en plaatselijke leiders te beschermen en vanaf februari 1944 lieten Matthys en Collard een beperkte tegenterreur toe. Daarop vermoordden de Rexisten een aantal Belgische vooraanstaanden die volgens hen het verzet steunden. Deze voorbeelden werden opgevolgd door plaatselijke militanten die met hun eigen terreurcampagnes begonnen. Naarmate in de laatste weken van de bezetting haar positie steeds hopelozener werd, nam de leiding een meer en meer apocalyptische toon aan. De rexistische leiders bedreigden hun vijanden met blind geweld en zij organiseerden en namen zelf deel aan de meest beruchte rexistische wreedheden, in Courcelles bij Charleroi.

De meeste tenoren van Rex vluchtten in september 1944 mee met de terugtrekkende Duitse legers en in het *Reich* werd een rexistische organisatie in ballingschap georganiseerd. Toen zij in 1945 terug naar België werden overgebracht voor hun proces, poogden slechts weinigen onder hen hun kollaboratie te rechtvaardigen. Zij hadden het er moeilijk mee hun motivering te verklaren en beweerden dat zij « de slachtoffers waren geweest van de waanzinnige oprechtheid van hun eigen illusies ».

Martin CONWAY, *Rexism from 1940 to 1944 : Degrelle and his colleagues.*

The purpose of this article is to provide a brief description of the principal developments within the Rexist movement from 1940 to 1944. The popular image of Rex is dominated by its young and charismatic leader, Léon Degrelle, but I argue that the history of the Rexist movement should be considered separately from that of the *Chef de Rex*. For much of the duration of the German occupation, Degrelle devoted himself to his own political initiatives and control of the Rexist movement passed to less prominent and less well-known figures.

Newly reorganised after the disruption caused by the events of May 1940, Rex hoped to play a leading role in the creation of a New Order in occupied Belgium. Adopting an extremist rhetoric, it denounced English war aims and called for the total overthrow of the existing political structure in Belgium. Degrelle gathered around him a group of new advisors of whom the most influential were Rouleau, Simoens and Francq and it was these figures who became the leaders of the reconstructed Rexist movement. In January 1941, encouraged by his new advisors, Degrelle announced the willingness of Rex to collaborate with the German forces. This declaration shocked many Rexist militants who found themselves despised by the majority of the population as opportunistic

traitors. In early 1941, Rexist activity was also hampered by damaging splits within its own ranks as a series of disputes amongst the advisors of Degrelle provoked the resignations of former leaders and of many ordinary militants. The victor of these struggles was Rouleau, *Lieutenant du Chef de Rex*, who was the administrative head of the Rexist movement from February 1941. He encouraged the evolution of the movement towards a fully collaborationist stance but neither this policy nor a limited accord with the Flemish nationalist movement (the VNV) brought Rex its anticipated success. Hence, in an attempt to capture the attention of the Germans, Degrelle, Rouleau and many of the most experienced Rexistists enrolled in a *Légion Wallonie* which departed in August 1941 to fight on the Eastern Front.

During their absence, control of Rex passed to two young journalists, Victor Matthys and José Streel named *Chef de Rex ad interim* and *Chef du Service Politique* respectively. The new leaders strengthened the organisational structure of Rex and also fostered the infiltration of Rexistists into positions of authority in central and local government. Moreover, they sought to give to Rex a more moderate and nationalist image. Streel, in particular, was anxious to distance Rex from the extremists of the collaborationist world and, in his journalism, he argued that collaboration was a necessary but dangerous policy which must be practiced with prudence and reserve. In the autumn of 1942, Streel initiated an ambitious policy to establish Rex as the rallying-point for all like-minded Belgian collaborationists. He created a *Conseil Politique de Rex* — on which many non-Rexistists served — and which was intended as the forerunner of a new broader collaborationist grouping.

However, this policy was reversed in December 1942 when Degrelle returned from the battlefields of the Eastern Front obsessed by the idea of an alliance between himself and the SS of Himmler. In support of this aim, he delivered a dramatic speech in Brussels in January 1943 which proclaimed the germanic origins of the Wallon race and rejected categorically all concepts of a limited collaboration. Faced with this abrupt change of course, Streel and a number of other Rexist veterans left the movement.

Embroiled in this own intrigues and in the military operations of the *Légion Wallonie*, Degrelle was little interested in Rexist affairs in 1943 and 1944. Matthys remained in place as the interim head of the movement and around him he gathered a new generation of leaders of whom the most important was Louis Collard. From January 1943, Rex was committed to unlimited collaboration with the German authorities and its militants were the victims of numerous armed attacks by resistance units. In response, the movement took on an increasingly militarised character and a Rexist police force (the DSI) was established under the control of Charles Lambinon which worked closely with the German police agencies.

In 1944 the centralisation of the movement was enhanced by various reforms, all of which reinforced the personal power of Louis Collard. However, the ascendancy of Collard and his assistants was challenged by former members of the *Légion Wallonie* who criticised what they regarded as the hesitations and weaknesses of the civilian leadership of Rex. Led by a Charleroi lawyer, Joseph Pévenasse, these military figures argued that Rex should be replaced by a military organisation modelled on the examples of Darnand's *Milice* and of the SS. However, these proposals were successfully opposed by both Collard and Matthys who demoted Pévenasse in the Rexist hierarchy.

The most urgent task for the Rexist leadership remained the ever increasing violence against Rexist militants. Bodyguards were recruited to protect national and local officials and, from February 1944, Matthys and Collard authorised a limited « counter-terror ». Subsequently, Rexist assassinated a number of prominent public figures whom they argued were the patrons or supporters of the resistance; and these examples were imitated by local militants who initiated their own terror campaigns. In the last weeks of the occupation, as their position became ever more desperate, so the tone adopted by the leadership became more apocalyptic. Threatening their enemies with indiscriminate violence, the Rexist leaders organised and participated in the most notorious of Rexist atrocities at Courcelles near Charleroi.

Most senior Rexist fled with the retreating German armies in September 1944 and a Rexist organisation was established in exile in the Reich. Returned to Belgium in 1945 to face trial, few Rexist leaders sought to justify their collaborationist policies. They had difficulty in explaining their motivation arguing instead that they had been « the victims of the mad sincerity of our own illusions ».

Etienne VERHOEYEN, *De leidende Belgische industriëlen tussen verzet en kollaboratie.*

Bij het begin van de bezetting werd door de leiders van de Belgische industrie en bankwereld besloten de industriële produktie te hervatten, op voorwaarde dat geen wapens of munitie aan de bezetter zouden geleverd worden. Deze beslissing werd gemotiveerd door de wens wegvoeuringen van arbeiders te verhinderen en de voedselsituatie van het land te verbeteren. Van juli 1940 af werd een doctrine hieromtrent uitgewerkt, die bekend staat als de « Galopin-doctrine ». Door het nemen van deze beslissing schaarden bankiers en industriëlen zich achter de keuze van een « politiek van het minste kwaad ». Deze politiek beoogde te vermijden dat leidinggevende posities aan sympatizanten van de Nieuwe Orde of aan de

bezetter zouden toevertrouwd worden, terwijl anderzijds geen openlijke verzetshouding werd aangenomen. Deze afwezigheid van openlijk verzet betekent echter niet dat de leidende industriëlen voor de kollaboratie hadden gekozen. Zo hebben zij bijvoorbeeld geweigerd in te gaan op Duitse wensen tot *Kapitalsverflechtung* of Duitse participatie in Belgische bedrijven en banken. De gouverneur van de *Société Générale*, Alexandre Galopin, beschouwde de regering te Londen als de enige wettige Belgische regering, en de grote financiële groepen hebben met de nodige voorzichtigheid verzetsorganisaties gesteund. Na de oorlog werd de « Galopin-doctrine » scherp bekritiseerd, maar in 1945 werd zij door de wetgever erkend, zodat het begrip « economische kollaboratie » slechts van toepassing is op industriëlen die de principes van deze doctrine zijn te buiten gegaan.

Etienne VERHOEYEN, *The major Belgian industrialists : between collaboration and resistance.*

From the outset of the occupation, the major Belgian industrialists and the directors of the principal financial groups decided to resume industrial production on condition that this production did not include either arms or munitions. This decision, which led inevitably to the provision of goods to the occupying forces, was motivated by the wish to prevent the deportation of workers and in order to improve the food situation in the country. A doctrine justifying this attitude was developed from July 1940 and became known as the « Galopin-doctrine ». By adopting this position, the leaders of industry and of the banking world opted for the « policy of the lesser evil » which avoided open confrontation with the German authorities and tended to prevent the transfer of positions of authority into the hands of protagonists of the New Order or the occupying forces themselves. If it cannot be said that the major Belgian industrialists openly resisted, neither can it be asserted that they entered upon a policy of collaboration. Thus, they did not respond to the wishes of the Germans who sought to play a larger role in Belgian industrial and financial life. Moreover, Alexandre Galopin, governor of the *Société Générale*, considered the London government to be the sole legal Belgian government and the major financial groups discreetly supported the resistance movements. The wisdom of this « Galopin-doctrine » on the resumption of industrial production was much discussed after the war; but in 1945 it was adopted by the legal authorities who decreed that only those industrialists who had acted beyond and outside of this doctrine could be accused of economic collaboration.

Ann DELBEKE, *L'« Auslandsorganisation » en Belgique (1932-1944).*

Active dans nos régions dès 1932, l'*Auslandsorganisation der NSDAP* (A.O.) s'efforça de consolider, par le biais d'une campagne de propagande national-socialiste, son emprise sur les Allemands résidant en Belgique. Cette attitude ne fut pas sans éveiller la méfiance de la presse belge. Elle laissa par contre les gouvernements en place sans réaction radicale, soucieux qu'ils étaient de maintenir de bonnes relations avec l'Allemagne. Pourtant, à la veille de l'invasion, les membres de l'A.O. furent considérés comme dangereux pour la sûreté de l'Etat. Ils furent d'ailleurs pour la plupart arrêtés ou déportés le 10 mai 1940.

Sous l'occupation, l'A.O. reprit ses activités en Belgique et, en sympathisant avec l'administration militaire allemande, le *Landesgruppenleiter* Schulze se trouva très vite mêlé à la lutte opposant la *Militärverwaltung* à la SS. Le rôle qu'il tint dans ce contexte renforce l'idée que le *Landesgruppe Belgien* entretenait, dès avant 1940, des relations avec des groupes qui allaient s'engager sur les voies de la collaboration. Le VNV, que Schulze soutint contre la *DeVlag* appuyée par la SS, comptait parmi ceux-là. L'ordonnance A 54/42 vint cependant interdire au *Landesgruppe Belgien* de s'occuper de politique, et le suicide de Schulze, que cette lutte interne avait mis à rude épreuve, relégua l'A.O. à un rôle secondaire. Désormais, elle s'occupa uniquement de ce qui devait être sa tâche première : la « *Betreuung* » des Allemands de Belgique.

Deux organisations, le *Nationalsozialistische Volkswohlfahrt* (NSV) et l'*Auslandsdeutsche Frauenschaft* (AFS), veillèrent ainsi à la bonne marche de plusieurs services sociaux destinés à aider exclusivement les Allemands de Belgique en assurant leur approvisionnement et organisant leurs vacances. Néanmoins, cette action caritative masquait de façon évidente le but essentiel de l'A.O. qui était d'inculquer aux ressortissants d'Outre-Rhin les principes nationaux-socialistes. Il est dès lors probable que ses responsables exercèrent une pression considérable sur leurs compatriotes.

L'occupation allemande entraîna une série de réformes au sein de l'*Auslandsorganisation der NSDAP*. Le *Militärverwaltungschef* Reeder incorpora l'organisation du parti national-socialiste à son administration militaire, alors que l'aide sociale accentuait d'autres principes. L'idéologie du IIIe *Reich* devint donc de plus en plus importante, de sorte que les Allemands juifs ou anti-nationaux-socialistes durent craindre le zèle des membres de l'A.O. Des Flamands favorables au nazisme purent par ailleurs, de temps à autre, bénéficier des services sociaux allemands. C'est ainsi qu'en outre, le service *Kinderlandverschickung* chargé d'organiser avec le NSV les vacances des enfants flamands se trouva mêlé à la rivalité VNV-*DeVlag*.

Il est difficile de déterminer l'importance prise par les *Auslandsgruppen* dans la politique belge si l'on sait qu'il leur était interdit de s'immiscer dans la vie publique du pays. L'A.O. se distanca donc des affaires politiques, encore que les agissements de certains de ses membres portèrent ombrage aux bonnes relations entre l'Allemagne et la Belgique.

Il est pratiquement certain que, dès avant 1940, des contacts entre l'A.O. et certains groupes belges favorables au national-socialisme aient existé. L'organisation recruta ainsi des membres qui vinrent conforter le potentiel humain et les ressources financières de l'Allemagne nazie. Par ailleurs, la propagande politique encouragea des Allemands de Belgique à s'engager dans les services d'espionnage du IIIe Reich. Mais le *Landesgruppe Belgien* eut surtout une évidente importance pour les Allemands eux-mêmes. Manipulant l'aide sociale comme moyen de pression, il n'en vint pas moins effectivement au secours de ses compatriotes, même s'il le fit au nom d'une idéologie qui n'envisageait pas le bien-être de tout le monde.

Ann DELBEKE, *The « Auslandsorganisation » in Belgium (1932-1944).*

Active in Belgium from 1932, the *Auslandsorganisation der NSDAP* (A.O.) sought to reinforce by means of a campaign of national socialist propaganda its influence over the Germans resident in Belgium. These activities provoked the mistrust of the Belgian press; the governments of the era, however, anxious to maintain good relations with Germany, did not react so strongly. Nevertheless, on the eve of the invasion, members of the A.O. were considered as dangerous to the security of the state and the majority of them were either arrested or deported on 10 May 1940.

During the German occupation, *Landesgruppenleiter* Schulze became embroiled very rapidly in the conflict between the *Militärverwaltung* and the SS. The role that he played in these disputes suggests that the *Landesgruppe Belgien* had already been in contact before 1940 with some of those groups which subsequently took a collaborationist stance. The VNV, which Schulze supported against the SS-sponsored *DeVlag*, was one of these organisations. However, the directive A 154/42 ordered the *Landesgruppe Belgien* not to involve itself in politics and the suicide of Schulze, who had been under considerable pressure during these internal struggles, relegated the A.O. to a secondary role. Henceforth, it concerned itself solely with what was its original task : namely the « *Betreuung* » of the German community in Belgium.

Two organisations, the *Nationalsozialistische Volkswohlfahrt* (NSV) and the *Auslandsdeutsche Frauenschaft* (AFS), supervised the operation of many social services intended exclusively for the Germans resident in Belgium including the supply of provisions and the arrangement of holidays. Nevertheless, these acts of benevolence masked the essential goal of the A.O. which was to inculcate the German community in Belgium with national socialist principles. Hence, it is probable that the officials of the A.O. exerted considerable pressure on their compatriots.

The German occupation brought about a series of reforms within the *Auslandsorganisation der NSDAP*. *Militärverwaltungschef* Reeder incorporated the national socialist party structure within his military administration while the social work of the A.O. came to emphasise other principles. The ideology of the Third Reich played an increasingly important role and German Jews and other opponents of national socialism had cause to fear the zeal of members of the A.O. Moreover, Flemish supporters of nazism were able to participate from time to time in the German social services. It is this which explains why the *Kinderlandverschickung* service responsible for organising with the NSV the holidays of Flemish children became involved in the rivalries between the VNV and *DeVlag*.

It is difficult to determine the importance that the *Auslandsgruppen* acquired in Belgian political life as they were forbidden to involve themselves in the public life of the country. Thus, the A.O. distanced itself from political affairs, while the actions of certain of its members harmed the good relations between Germany and Belgium.

It is virtually certain that, from before 1940, contacts existed between the A.O. and certain Belgian groups favourable to national socialism. The organisation recruited members who reinforced both the human and financial resources of Nazi Germany. Moreover, its political propaganda encouraged the Germans in Belgium to collaborate with the espionage services of the Third Reich. But the *Landesgruppe Belgien* was, above all, of importance for the Germans themselves. Manipulating social work as a means of exerting pressure on its compatriots, it nevertheless provided them with effective assistance, even if that aid was given in the name of an ideology which did not envisage the welfare of all.

Bernard DELCORD, *Het franstalig literair leven in België tijdens het interbellum*.

Dit artikel behandelt een bijzonder weinig gekend aspect van de geschiedenis van de franstalige Belgische literatuur, namelijk het leven, tij-

dens het interbellum, van literaire verenigingen en salons die door enkele vooraanstaande intellectuelen uit de latere kollaboratie druk werden bezocht.

De aandacht van de auteur gaat vooral uit naar figuren als Pierre Daye, Pierre Hubermont en Robert Poulet, wier respectieve rol en invloed hij heeft trachten te bepalen. Hiertoe deed hij een beroep op verschillende oorspronkelijke getuigenissen en op talrijke onuitgegeven documenten.

Bovendien werpt hij, aan de hand van een groot aantal bijlagen, een nieuw licht op de beruchte « zaak Poulet », die destijds in Belgische gerechtelijke kringen heel wat stof deed opwaaien.

Bernard DELCORD, *Remarks on some literary-political groups in Belgium in the inter-war period.*

This article considers a previously little known aspect of the history of francophone Belgian literature, namely the activity in the inter-war period of the literary salons and other groups frequented by some of those individuals who were to become leading figures in the intellectual collaboration of the war years.

In particular, the article analyses the activities of Pierre Daye, Pierre Hubermont and Robert Poulet and seeks to define their respective roles and importance. In his work, the author has made use of a wide variety of original testimonies, as well as numerous unpublished documents.

In addition, in the appendices of the article, the author sheds new light on the famous « Poulet affair » which formerly stimulated wide discussion in Belgian judicial circles.
